

Klik hier voor meer info en/of  
bestelinformatie

Femmy Fijten

# In het spoor van Birma

*De tweede generatie: blonde meets Indo*



**Roman**

Femmy Fijten

# In het spoor van Birma

*De tweede generatie: blonde meets Indo*

Roman

2017

Uitgeverij Nieuwe Druk



Nieuwe Druk

## Ter kennisgeving vooraf

De roman die u nu in handen heeft, is de laatste roman van de hand van Femmy Fijten. Kort nadat zij haar definitieve manuscript inleverde is zij overleden (20 juli 2017, op 63-jarige leeftijd).

Het grote verdriet overheerst, maar het is een kleine troost voor zowel de nabestaanden als de uitgever dat zij dit boek nog heeft weten te voltooien waardoor Femmy er toch nog een beetje is en zal blijven.

Enkele dagen voor haar overlijden heeft zij het ontwerp voor het boek nog in handen gekregen. Ze was er meer dan blij mee.

Sinds haar studententijd heeft zij contact onderhouden met Maarten 't Hart. Eerst als docent, later als vriend en kritisch meelezer van haar romans. Na haar overlijden heeft Maarten een brief gestuurd die integraal mocht worden opgenomen als eerbetoon aan Femmy. In deze uitgave (de eerste druk van "In het spoor van Birma") willen wij u zijn woorden niet onthouden.

*De uitgever, in samenspraak met de nabestaanden.*

## **Brief van Maarten 't Hart:**

Femmy mailde mij op 24 mei 2017: 'Gisteren ben ik bij de longarts geweest, ik heb een longtumor met uitzaaiingen in de lymfeklieren. Helaas is die niet te genezen. Het was een slecht bericht. Het is een vreemd idee om ineens aan het eind van mijn leven te zijn. Hoe het precies verder loopt, kan ik nog niet vertellen. Ik ben niet van plan er een tranendal van te maken. Dus we houden een goed humeur.'

Ik was geschokt en verbijsterd. Femmy, die sprankelende, levendige, vaak oergeestige, altijd vrolijke Femmy opeens dicht bij de dood? En dat terwijl ze maar liefst negen jaar jonger was dan ik.

Toen ik surveilleerde bij het eerstejaarstentamen zag ik haar voor het eerst. Ze viel enorm op. Meisjes die biologie gaan studeren zijn doorgaans van het tuinbroekslag. Stoer, meestal wat grof gebouwd, met ongewassen sliertharen, en gekleed op excursies door moerasgebieden. Femmy was een uitzonderlijk mooi blond meisje met, op dat tentamen, een prachtig rood suède jasje aan. Toen ik haar zag dacht ik: 'Heb je je niet vergist? Jij hoort toch thuis op de filmacademie?'

Maar ze ontpopte zich als een uitstekende studente. Ze deed bij mij onderzoek aan stekelbaarzen en op een dag bekende ze dat ze ook schreef, net als ik. Of ik eens wat van haar wou lezen. Dat deed ik, en ik was verbaasd. Ze schreef lugubere, melodramatische verhalen met moord en doodslag en gijzeling erin. Dat verwacht je toch niet van zo'n prachtig blond meisje.

Ondanks het feit dat ik haar niet echt aanmoedigde, bleef ze koppig doorschrijven. En geleidelijk aan begon ze het vak onder de knie te krijgen. Weliswaar bleef ze een voorkeur houden voor dramatische taferelen, maar ook dat werd op den duur steeds

beter ingepast, zeker toen ze, gebruikmakend van verhalen van familieleden die in de Tropen waren geweest, twee romans schreef waarin de schokkende werkelijkheid van Japanse bezetting en politionele acties aan bod kwam. En ze beloofde dat er nog een derde deel zou komen.

En dat kwam er ook, haar ziekte ten spijt. Op 7 juli 2017 mailde ze me: Ik heb mijn 'In het spoor van Birma' weer opgepakt. Ik wil het toch zo goed mogelijk afronden.' En ze heeft 'In het spoor van Birma'- wat ik ongelofelijk bewonderenswaardig vind - in die korte tijd die haar nog restte inderdaad afgerond. 's Morgens, zoals ze me mailde, eraan werkend, voor zover de haar beschikbare energie dat nog toeliet.

Vlak voordat ze op 20 juli overleed kreeg ik nog een laatste vaarwelmail waarin ze me vertelde dat het haar gelukt was het boek te voltooien.

Ze is in dit laatste boek dicht bij zichzelf gebleven. Er zit stellig een autobiografische kant aan. Haar hang naar drama heeft ze weten te temperen. Daardoor is het, mede omdat ze dicht bij haar eigen leven bleef, wellicht haar meest gelukte roman geworden. Het is ongelofelijk droevig dat zij ons, terwijl ze nog zo jong was, 63 jaar oud, toch nog zo plotseling is ontvallen. Voor de wijze waarop zij die laatste twee maanden onder ogen wist te zien dat ze niet lang meer te leven had, en de manier waarop ze met deze wetenschap omging, heb ik de grootst mogelijke bewondering.

Maarten, juli 2017

## Hoofdstuk 22

*Januari '43*

*Hoelang de reis zal duren wordt ons niet verteld. Het blijkt eindeloos. We krijgen nauwelijks te drinken, niet te eten, het is benauwd en bloedheet. We liggen zo opeengeperst dat we over elkaar heen moeten lopen als we naar het dek gaan. Dat mag alleen als we naar de latrine moeten. Een steile houten trap voert uit het ruim naar het dek. De latrine bestaat uit een houten constructie, die buitenboord hangt. Daar probeer ik zo lang mogelijk te blijven, maar de rij wachtenden is lang. Sommigen houden het niet op en schijten in het ruim. Ze lijden aan diarree. De stank is verschrikkelijk. Het leven aan boord slaat sommige mensen in de bol. Ze worden mata gelap. Ze stoten schrille geluiden uit. Mannen worden krankzinnig van dorst en zuurstofgebrek. Ze kruipen in het stikdonker rond en proberen anderen te vermoorden om hun bloed te kunnen drinken. Ik heb er gisternacht eentje bij zijn strot gegrepen en door elkaar geschud. De man brak in een schokschouderend schreien uit. Mensen sterven, we stappen over de doden heen. Als we zo zijn geworden, verdienen we dan zelf door te leven? We zouden ons neer moeten vlijen naast de stervenden.*

*We zijn al drie dagen en drie nachten onderweg. En al tijdens de reis is mijn waardigheid ter ziele gegaan.*

Ook hier stonden een paar tekeningetjes bij. Een van de steile trap waarop de gevangenen stonden. En een plaatje van de latrine.

Waarom zouden mensen elkaar zo kwellen? Of deden alle mensen zo als ze de macht over anderen hadden? Maar hij was nog maar een knaap van zestien, net zo oud als zijn zoon toen die mij van school kwam afhalen. Een ventje.

Aan Pris had ik gevraagd: Wat betekent mata gelap? Ze zei dat het zo iets betekende als doorgedraaid, gek.

*Januari '43*

*We verblijven in het voormalige Britse legerkamp Changi Na. Daar slapen we op de grond. Hier in Singapore krijgen we eindelijk te eten, al is het niet best. Nauwelijks iets dat op groente lijkt. Ik heb problemen aan voeten en vingers door het vitaminegebrek. En Changi balls, brandende, bliksemende ballen.*

Ik kon mij nog herinneren dat ik het bloed naar mijn wangen voelde gaan bij de laatste zinnen. Dat hij zo openlijk over zijn geslachtsorgaan sprak. Dat je daaraan wat kan gaan mankeren bij voedselgebrek was niet meer dan logisch, al had ik het nooit gehoord. Het viel mij voor het eerst op dat hij niet meer de precieze datum bij zijn aantekeningen schreef. Zouden dagen zo in elkaar overgevloeid zijn dat hij die niet meer wist?

*Feb. 43*

*Nog heb ik moed. Geloof in de toekomst. Als het mij moeilijk wordt, denk ik aan haar. Sluit mijn ogen en voel mijn handen langs haar gladde huid gaan. Zie haar mond, de glimlach. Haar handen die ze naar mij uitstrekten toen ik wilde gaan. De verboden vrucht die mijn ondergang werd.*

Robert Tinkhof is een gevoelige man, een dichter. De verboden vrucht die mijn ondergang werd. Zijn liefde was dieper, zijn leed heftiger. Daarom kon hij niet gelukkig worden na de strijd, de wonden bleven bloeden. Maar... een keer was hij toch teruggegaan, hij heeft het geprobeerd.

Steeds vaker had ik mij afgevraagd wat voor man die Robert Tinkhof senior toch was. Hoe hij eruit zou zien, of hij knap was, net als zijn zoon. Ik zou hem graag ontmoeten.

*Feb. '43*

*We zitten opeengepakt in goederenwagens. Er breken tussen de gevangenen onderling vechtpartijen uit om een plekje te bemachtigen om te kunnen slapen. Overdag is het bloedheet en 's nachts behoorlijk koud. Ik heb de neiging iedereen voor zijn kop te slaan, maar ik doe het niet en probeer mensen te overtuigen om de beurt te gaan liggen. Zodat we allemaal een poosje kunnen slapen. Het lijkt een eindeloze reis. We liggen op apengapen.*

*Vijf dagen duurde de treinreis. Vervolgens in vrachtwagens naar Kinsajog. Van daaruit lopen we verder. We komen bij kamp Rinteng. De meesten van ons zijn volkomen uitgeput. Een aantal ziek en stervend. De houten kruisen van het kerkhof van Rinteng zijn de getuigen van de doden die we daar begraven hebben. Het is schokkend. De zieken begroeven de doden. Zij die niet eens de Birma-spoorlijn halen.*

Robert senior bleek een begaafd man, een dichter én een manager. Op een bepaald moment wist ik hoe hij eruit zag. Net als junior. Dat hij zachte handen zou hebben, die meisjesflanken zouden kunnen strelen en zachte lippen om te kussen. Dat hij





Met enige tegenzin pakte ik weer het schrift van Robert Tinkhof senior op want ik wist wat er zou komen, maar ik dwong mijzelf te lijden en las verder. Data en jaartallen ontbreken nu geheel, alsof het zonde van tijd en papier is.

*Ik weet niet waar ik mee moet beginnen. De regen, altijd weer die regen. De modder die tussen de tenen doorgeperst wordt. Het water, doorweekt, alles doorweekt. En als het niet regent, de brandende zon, een dorst die je lippen doet splijten en die schrijnender wordt als je de rivier onder je ziet stromen.*

*Of de ziektes, tenen met zweren, de kapotte schoenen, bulten op de benen, schrammen, ondervoeding, Malaria of Beriberi... Ik weet niet hoe ik verder moet...*

*Rijk, weet je wanneer je rijk bent hier? Als je schoenen hebt. Alleen dan kun je overleven. Alleen de romusha's die gewend zijn aan blote voeten, zij houden het langer vol. Maar deze eenvoudige Nederlander kan geen week overleven zonder schoenen.*

*Gisteren liet de zool los van mijn schoen, nu ga ik dood, dacht ik en ik vulde hem met bladeren en probeerde de veters onderlangs te trekken. Toen de veter brak moest ik huilen. Dit wordt mijn dood. Tot Blinkie, een soldaat met een gouden tand, zijn laatste adem uitblies. Ik had een van zijn schoenen te pakken. Nu loop ik op een schoen van Blinkie en een van mij. Patriot heeft de andere schoen van hem en een oude laars. De sukkel heeft zo'n honger dat hij planten eet die je niet moet eten. Kreeg hij diarree. Gisteren heb ik een ei gevonden. Ik heb het met hem gedeeld, terwijl hij lag te kermen op zijn bed. Nog steeds had ik mededogen met makkers die er slechter aan toe waren dan ik.*

Ik weet nog dat ik toen ik het voor het eerst las, dit boekje, dat ik opgelucht was dat hij de gekte van de vorige pagina's achter zich

gelaten had. En dat ik dacht: ik zou niet van hem kunnen houden als hij zijn verstand verloor.

*Gisteren liep ik het oerwoud in op zoek naar eten. Wat ik vreesde gebeurde, de verstikkende stank van een ontbindend kadaver prikte in mijn neus. Daar lag er een. Onherkenbaar als persoon, maar duidelijk een mens. In het begin zou ik nog met mijn blote handen een graf gegraven hebben, maar ik heb mijn krachten nodig om te overleven. Ik sloeg een kruis en draaide mij om. Morgen trekken we verder en bouwen een nieuw kamp. Ik zal het mijzelf nooit vergeven.*

Hij moest door een hoop ellende heen. Ik had mijzelf veracht omdat ik mij zo gauw uit het veld liet slaan. Wat is het ergste dat mij kan overkomen? sprak ik tot mezelf. Dat ze mij de deur uitschoppen? Nee, bedacht ik toen met een grimlach, het tegenovergestelde zou natuurlijk het ergst zijn. Dat ik niet het huis uit zou mogen. En bijna had een 'opperrechter' een streep door mijn vroege vrijlating gehaald. Ternauwernood was ik ontsnapt. Pfff... Bijna hadden ze mij nog een jaar gevangen gehouden.

\*\*\*

*In het begin dacht ik aan haar lichaam, haar geur, haar lach. We hadden de liefde bedreven. De dreun van de opkomende troepen hoorden we steeds dichterbij komen. We wisten dat ik opgepakt zou worden. In het begin in het kamp schreef ik haar en ook toen we net bij de Spoorlijn waren. Toen we nog muziek maakten met elkaar en zongen. Ik ben haar vergeten, in de modder, gedurende de eeuwigdurende regenbuien. Mijn maag krimpt, mijn lichaam slinkt. Ik weet niets meer over haar sinds mijn billen verschrompelen, sinds de pijn aan mijn ballen knaagt.*

*Schijten in de regen, altijd schijten, altijd regen. Mijn anus die uitsteekt boven het verdwenen vlees. Ik probeer mij schoon te houden. De zweren op mijn benen, ter grootte van een duivenei, ik verzorg ze zo goed en zo kwaad als het gaat. Ik wil niet opgeven. Soms lijkt het aantrekkelijk te gaan liggen en je over te geven aan de dood, maar ik wil niet opgeven, opgeven is het ergste. Uitgeput, ondanks de pijn, de jeuk, ondanks de modder, ondanks de viezigheid, ondanks de knagende honger kruip ik ook straks weer onder mijn klamme, smerige deken en slaap.*

Ongelofelijk dat meneer Evers en Robert Tinkhof uit deze hel op aarde zijn herrezen, en teruggekeerd zijn naar de levende wereld. Ze hebben het geprobeerd. Het is Pris' vader slecht gelukt, en als ik de verhalen moet geloven, is senior er net zo slecht aan toe, als hij nog leeft.

De oude Thijs had het niet gered. Ik kon het mij als de dag van gisteren herinneren dat het mij werd verteld. Het was vlak voor onze verhuizing van Den Haag naar 's-Gravenzande en het was min of meer door toeval, want Ruud de Rijk wilde mij over iets anders aanspreken.

‘Emma, wacht,’ riep Ruud op een woensdagmiddag toen ik uit school kwam. Ik remde en stapte van mijn fiets. Hij had voor De Gruijter gestaan, het leek erop dat hij mij opgewacht had.

‘Jullie gaan verhuizen,’ zei hij.

‘Ja, naar een vreselijk gat, heel ver van school,’ bromde ik.

‘Ik zal je missen,’ zei hij. Ik deed een stapje achteruit.

Ik haalde mijn schouders op. Ineens dacht ik aan Lex Thijs en ons driemanschap zoveel jaar geleden. ‘Heb jij ooit nog wat van Lex gehoord?’

Ik verwachtte een ontkennend antwoord, tot mijn verbazing zei hij: ‘Ja.’

Ik luisterde met belangstelling.

‘Ze zijn verhuisd,’ vervolgde hij.

Ik zuchtte, hij leek niet beter op de hoogte dan ik. Juist toen ik door wilde fietsen, sprak hij weer.

‘Zijn vader heeft zelfmoord gepleegd.’ Ruuds stem klonk verwrongen.

Ik viel stil. Ik zag de oude man voor mij, met zijn gegroefde gelaat, zijn vlekkerige ogen. De pijn die hij uitstraalde. ‘Wat erg... Wat erg ook voor Lex en zijn moeder. Ik vond haar de mooiste vrouw die ik ooit had gezien.’

‘Dat verjaardagsfeestje van Lex vergeet ik nooit.’

‘Nee, ik ook niet. Zijn vader leek toen al bijna dood, vond je niet?’

Ruud knikte: ‘En jij was gek op Lex.’

‘Jij toch ook?’

Hij schudde zijn hoofd: ‘Ik was gek op jou.’

‘Het is een gedoe... mensen kiezen altijd de verkeerde,’ zei ik met een grijns.

‘Een dinky toy...,’ hij grijnsde.

Ik knikte: ‘Een witte opel, met portiertjes.’

Ik stapte op voor de laatste meters naar huis.

'Succes in je nieuwe huis!' riep hij mij na.

'Bedankt.'

Het troostte mij dat er een goede reden voor was dat Lex mij in de steek had gelaten, hoe erg ik het ook vond van zijn vader. Voor die oude man was het nooit meer goed gekomen.

Wat hem in de oorlog was overkomen, wist ik niet. Misschien, niet onwaarschijnlijk, had hij ook in de oerwouden van Birma gebivakkeerd.

\*\*\*

*Markus was te ziek om te gaan werken. De Puist noemen we hem vanwege een enorme steenpuist op zijn kont die een afschuwelijke geur verspreidt, maar hier noem ik hem Markus. Waarom de Jap het op hem voorzien had?*

*Misuno had hem uit de ziekenboeg gehaald. Hij zette hem neer. De gevangenen die nog op hun benen konden staan moesten op appèl komen. We vormden een cirkel.*

*Twee bewakers en Misuno begonnen Markus te slaan. Ze hadden bamboestokken in hun handen. Ik riep: 'Laat hem, hij is ziek.' Ze leken doof.*

*Ze sloegen, de grond trilde, er klonk een schreeuw, die aanhield, en die daarna nooit meer is verstomd. Met vijftig man stonden we toe te kijken. De armen slap langs het lichaam. De vuile vodden om de graatmagere lichamen. Smerigheid, vuil. Wat weerhield ons om de drie beulen die Markus verrot sloegen tegen te houden? Waarom hebben we niets gedaan?*

*Hoe kan het dat ik niets heb gedaan? Ze sloegen tot Markus niets anders was dan een zak botten, zijn familie zou hem niet herkend hebben.*

*Ondanks de uitputting kan ik niet slapen. Ik zie hem voor mij. Markus die met trillende handen mij zijn rijst voerde om mij beter te maken. Waarom heb ik niets gedaan? Ik realiseer mij dat ik ontdaan ben van elke menselijkheid.*

Dit stuk kon ik niet lezen zonder te huilen. Senior had ongelijk. Hij was niet ontdaan van alle menselijkheid. Hij schrijft liefdevol over zijn vrouw, over de mensen, de hopeloosheid, de hulpeloosheid.

**Informatie over dit boek, kijk op deze link van Uitgeverij Nieuwe Druk voor meer info.**